

Α΄ Παγκύπριος Διαγωνισμός Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας με θέμα:

ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΑΙΝΟΙ ΚΑΙ ΜΥΘΟΙ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΒΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

Ο *Κύπριος αἶνος* και ο *Κύπριος μῦθος*¹ είναι ένα ιδιαίτερα ελκυστικό κεφάλαιο της πνευματικής δημιουργίας της αρχαίας Κύπρου. Η απώλεια όμως των έργων των αρχαίων Κυπρίων μυθογράφων, που εύλογα μπορεί νὰ υποθέσει κανείς ότι συναποτελούσαν πηγή πλούσια, άφησε κενό τεράστιο, εν μέρει μόνο αναπληρούμενο από άλλες πηγές, έμμεσες πληροφορίες καί επιβιώσεις ανά τους αιώνες, που μπορούν να δώσουν το έναυσμα για ελκυστική και δημιουργική ερευνητική και διδακτική ενασχόληση.

Οι όροι *αἶνος* και *μῦθος* (αβέβαιης ετυμολογίας) χρησιμοποιούνται συχνά αδιακρίτως (π.χ. οι διηγήσεις του Αισώπου καλούνται και *αἶνοι* και *μῦθοι*). Κατά βάση, η λέξη *μῦθος* χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ιστορία, τον μύθο, την πλαστή διήγηση, ενώ για τη λέξη *αἶνος* η βασική έννοια είναι αυτή των λόγων με ειδικό βάρος και σημασία. Πέρα όμως από τις ειδικές έννοιες του *αἶνου* ως επαίνου και αποφάσεως (*κατ' αἶνον*, αντιθέτως *κατὰ ψήφισμα*) και του *μύθου* ως ομιλίας ή αγορεύσεως ή διαλόγου, αγγελίας ή μηνύματος και φήμης, ψευδούς –μη ιστορικού– λόγου, αλλά και υποθέσεως έργου κ.τ.τ., όπου η διάκριση είναι εφικτή, και πέρα από την κοινή χρήση τους με την έννοια του ρητού ή αποφθέγματος ή παροιμίας, η χρήση τους για διηγήσεις πλαστές, μύθους ή παραμύθια δεν είναι πάντα διακριτή. *Αἶνος* και *μῦθος*, όσον αφορά στις περιπτώσεις αυτές είναι έννοιες υπάλληλες: οι *αἶνοι* αυτοί είναι *μῦθοι* (με ειδικό βάρος): όλοι οι *μῦθοι*, όμως, δεν είναι *αἶνοι* (και οι σύντομες μνείες συγκεκριμένων *μύθων* δεν οδηγούν πάντα σε ασφαλή συμπεράσματα για τη φύση τους).

Κύπριοι αἶνοι και *Κύπριοι μῦθοι* αναφέρονται από αρχαίους συγγραφείς ως ιδιαίτερη κατηγορία, θεωρώντας ότι ονομάζονται έτσι είτε *ἀπό τῶν εὐρόντων*: *Κυπρία γυνή* (ίσως ή Δημόνασσα) ή *Κύπριοι ἔμπορευόμενοι* είτε *διὰ τὸ παρὰ Κυπρίοις λέγεσθαι ὡς ἐπιχώριοι*. Λίγες είναι οι αναφορές αρχαίων συγγραφέων σε κυπριακούς *αἶνους*. Πολύ πιο πλούσιες είναι οι αναφορές σε κυπριακούς *μύθους*: καθαρά κυπριακούς –ιστορικούς (δημιουργίας και οικιστικούς) και θρησκευτικούς, κυρίως για την Αφροδίτη (της οποίας η λατρεία στη Μεγαλόνησο ήταν για αιώνες πηγή αέναη) και τον Άδωνα, τον Πυγμαλίωνα και τον

---

¹ Βλ. *Ανθολόγιο Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας* (ΑΑΚΓ), έκδ. ΥΑΠ, Λευκωσία 2010, σσ. 92 και εξής. Ηλεκτρονική αναζήτηση στην ιστοσελίδα του Π.Ι. <http://www.pi.ac.cy/pi> (Εκπαιδευτικό Υλικό). Είναι καλό να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις Προτάσεις Αξιοποίησης των αναφερόμενων μύθων στο *Ανθολόγιο* (βλ. και Ευρετήρια Α΄ και Β΄), αλλά και στις σχολικές εργασίες που είναι δημοσιευμένες στα Πρακτικά Συμποσίων Α.Κ.Γ. – Περισσότερα: στους 6 τόμους της *Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας* (ΑΚυΓ¹⁻⁶), έκδ. Ιδρύματος Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1995-2008 / ηλεκτρονική έκδοση 2012, που είναι επίσης αναρτημένοι στην ίδια ιστοσελίδα (για τους Κυπριακούς αἶνους και μύθους, με περαιτέρω παραπομπές και βιβλιογραφία: κυρίως στον τόμο 3, σσ. 71-76, κ.α.).

Κινύρα)– ή παραλλαγές πανελλήνιων μύθων (όπως αυτοί για την Ελένη, τον Μελέαγρο, κ.ά.). Θρησκευτικούς μύθους, παλαιούς ή επινοημένους από τους ποιητές τους, θα εύρισκε κανείς πολλούς στην Αρχαϊκή ποίηση της Κύπρου, όπως μαρτυρούν αναλογικά τα σωζόμενα αποσπάσματα: τα σχετικά με τη γέννηση της θεάς από τους αφρούς της θάλασσας και το χρυσοστόλισμά της στον ονομαστό ναό της στην Πάφο, τον έρωτά της για τον Άδωνη (και τον Αγχίση), την Αριάδνη Αφροδίτη είναι –μερικά μόνο– χαρακτηριστικά παραδείγματα. Για τον Κινύρα, κατά τον Πίνδαρο, αντηχοῦσαν οι ὕμνοι των Κυπρίων (και για άλλους μυθικούς βασιλιάδες, πιθανώς). Οι μυθικοί οικιστές της Κύπρου θα κατείχαν περίοπτη θέση στα έργα Κυπρίων ποιητών και πεζογράφων. Και ιστορικά πρόσωπα, όπως ο Ονήσιλος, απέβαιναν ενίοτε μυθικά, ή εμπλέκονταν σε μύθους, σαν αυτόν της *Παρακυπτούσης*, που μαρμάρωσε η Αφροδίτη. Οι αρχαίοι Κύπριοι (κι όχι μόνο) μυθογράφοι θα είχαν ασφαλώς πολλά να πουν σε τέτοιες περιπτώσεις.

Πολλά ελληνικά παραμύθια από την Κύπρο –κυρίως όσα έχουν καταγραφεί μόνο εδώ, και μοιάζουν με μύθους του Αισώπου– δεν αποκλείεται να μαρτυρούν επιβιώσεις πανάρχαιων κυπριακών *αἰνῶν*. Και η φύση πολλών κυπριακών *παροιμιῶν* –και δη όσων αναφέρονται σε παλαιές πηγές– φαίνεται να υποδηλώνει ευρύτερες σχετικές διηγήσεις, *αἴνους*.

Η αναζήτηση –με επιτόπιες έρευνες– και αξιοποίηση ακατάγραφων μύθων, παραδόσεων, παροιμιῶν, τραγουδιῶν, και άλλων σχετικῶν στοιχείων αρχαιολογικῶν ευρημάτων, τοπωνυμιῶν κ.τ.τ.), που μαρτυροῦν διαχρονικές επιβιώσεις (ή και αναβιώσεις), είναι σημαντικό ζητούμενο.

Τα θέματα του Διαγωνισμού:

1. Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΟΙ ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΔΩΝΗ, ΤΟΝ ΚΙΝΥΡΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΥΓΜΑΛΙΩΝΑ, ΤΟΝ ΑΓΧΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΙΝΕΙΑ

- Η γέννηση της Αφροδίτης και ο στολισμός της θεάς (σαν νύφης σημερινής): A2 / A1.4, A2, A5 και A6 [Βλ. και Ευρετήριο Α': Ενδυμασία – Καλλωπισμός.]
- Η Αριάδνη-Αφροδίτη: B15 [Ο μύθος του Θησέα και της Αριάδνης: παραλλαγές και επιβιώσεις στην Κύπρο και στον υπόλοιπο Ελληνισμό / Η σχέση του Θησέα (και άλλων ηρώων της μυθολογίας) με την Κύπρο. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα μικρό βιβλίο με όλες τις σχετικές αναφορές, υπό τον τίτλο «Ήρωες της μυθολογίας και Κύπρος. Μια παράδοση αιώνων».]
- Οι μύθοι για τον Άδωνη, τον Κινύρα και τον Πυγμαλίωνα: A11 και A12. [Βλ. και *ΑΚυΓ*³ 16 (Ασκληπιάδης ο Κύπριος) F1: η καθιέρωση της κρεοφαγίας επί Πυγμαλίωνος.]
- Ο μύθος για τον έρωτα Αφροδίτης – Αγχίση και τη γέννηση του Αινεία: A1.3 και A1.7. [Πβ. ανάλογους μύθους. Βλ. και τα σχετικά με την ανατροφή του Αινεία από τις Νύμφες: *ΑΚυΓ*¹ 5 Υ1.257-272, και πβ. αντίστοιχους μύθους για τη ανατροφή από τις Νύμφες και τον θάνατο των Νυμφῶν.]

2. ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΠΟΙΗΤΕΣ

- Η καταγωγή και η πηγή έμπνευσης του Ομήρου: B2 [Βλ. και A13, για τη σχέση του Ομήρου με την Κύπρο. Πβ. *AKyΓ*³ 25 (Ίστρος ο Πάφιος) F1, για το πώς τράπηκε στην ποίηση ο Πίνδαρος.]
- Ο θάνατος του Σοφοκλή: B11 [Ίστρος ο Πάφιος F37. Βλ. και F33-36, F38.]
- Με βάση τους πιο πάνω μύθους είναι δυνατόν να αναζητηθούν τοπικοί μύθοι ή παραδόσεις που αφορούν σε σπουδαίους ποιητές και άλλους πνευματικούς ανθρώπους.

3. ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ

- Η ονομασία και οι ιδιότητες του φυτού *μῶλυ*: B1 [Ανάλογοι μύθοι. / Το βότανο *μῶλυ* και η χρήση του στην Ιατρική.]
- Οι ιερές ελιές της Αθήνας: B10 [Η ελιά και το λάδι στην Κύπρο. Θρύλοι και παραδόσεις από την Κύπρο για την αξία και τη χρησιμότητα του λαδιού στη ζωή του ανθρώπου. Βλ. και A1.4, στίχοι 61-63.]

Η δρυς της Δωδώνης και ο ταύρος του Δία με ανθρώπινη λαλιά: **B8** [Δένδρα και ζώα που μιλούν. Μύθοι και παραμύθια κυπριακά που παρουσιάζουν ζώα και δέντρα με ανθρώπινη φωνή. Διερεύνηση και ερμηνεία για ποιον λόγο συγκεκριμένα ζώα ή δέντρα αποκτούν ανθρώπινη λαλιά (αλεπού, ιτιά, κ.ά.). Αναζήτηση κοινών θεματικών μοτίβων στον τρόπο «συνομιλίας» των ζώων με τους ανθρώπους.

4. ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΑΓΟΝΤΑΙ ΣΕ ΠΑΛΑΙΟΥΣ ΑΙΝΟΥΣ ΚΑΙ ΜΥΘΟΥΣ:

αναζήτηση καταγεγραμμένων και προσπάθεια καταγραφής νέων. Για τις ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ βλ. B88-B89 (περισσότερα: *AKyΓ*⁶ Κλέαρχος ο Σολεύς F77-100), *AKyΓ*¹ 5 F13 (δέος και αιδώς), *AKyΓ*² 11 E6 («μιάλοβ βούκκον βάλε τζιαί μιάλολ λόον μεμ πεις»).

5. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

α. Το μοτίβο της μεταμόρφωσης και εμφάνισης (έπιφανίας) θεών σε ανθρώπους

► Η μεταμόρφωση θεών: A1.4 και A1.5 (η Αφροδίτη στολίζεται και εμφανίζεται στον Αγχίση «μ' ανύπαντρη παρθένα σε παράστημα και κάλλος όμοια», πβ. A2: η Αφροδίτη στολίζεται και εμφανίζεται στους θεούς), *AKyΓ*¹ 3 (*Κύπρια ἔπη*) F7, F7a, F7b (οι μεταμορφώσεις του Δία και της Νέμεσης / η γέννηση της Ελένης: βλ. και κατωτέρω αρ. 3), B7 (η μεταμόρφωση του Διόνυσου σε τίγρη και η ονομασία του ποταμού Τίγρη). [Πβ. τις ανάλογες νεώτερες διηγήσεις για εμφανίσεις αγίων κ.λπ. σε ανθρώπους. / Μύθοι, θρύλοι και παραδόσεις για ονομασίες κυπριακών ποταμών, πόλεων και άλλων τοπωνυμίων. Καταγραφή στοιχείων που αφορούν στις παραδόσεις αυτές στην κοινότητα ή περιοχή των μαθητών/τριών: διηγήσεις παππούδων, συνεντεύξεις από μελετητές της παράδοσης, επισκέψεις σε βιβλιοθήκες για αναζήτηση στοιχείων. Ιδιαίτερη έρευνα θα μπορούσε να γίνει για τα κατεχόμενα εδάφη μας. Βλ. και κατωτέρω για τους οικιστικούς μύθους και τα σχετικά τοπωνύμια.]

β. Η μεταμόρφωση ανθρώπων σε ζώα / πουλιά ή δέντρα / φυτά και το μοτίβο της λιθοποίησης (από τους αρχαίους μύθους μέχρι τα σημερινά παραμύθια): A11 (η μεταμόρφωση των θυγατέρων του Κινύρα σε αλκυόνες), A12 (η μεταμόρφωση της κόρης του Κινύρα Σμύρνας στο ομώνυμο δέντρο). / B6 (η μεταμόρφωση των αδελφών *Ελικῶνος* και *Κιθαιρῶνος* στα ομώνυμα βουνά), βλ. και *ΑΚυΓ*³ 25 (Ίστρος ο Πάφιος) F53 (με τα αναλυτικά σχόλια) για τον μύθο του *παρακύπτοντος* (με τη σχετική παροιμία) και τον μύθο της *Παρακυπτούσης* θυγατέρας του βασιλιά Νικοκρέοντα Αρσινόης ή Αναξαρέτης που λιθοποίησε η Παρακύπτουσα Αφροδίτη. [Σημαντική πτυχή: από ποιόν και γιατί γίνεται η μεταμόρφωση.]

6. ΟΙ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

α. Οι μυθικοί οικιστές της Κύπρου και οι σχετικοί αρχαίοι μύθοι: A46-47 (βλ. και *ΑΚυΓ*¹ E56), A26 (και A29), B3 (και B13: τα ονόματα της Κύπρου), B86, *ΑΚυΓ*³ 25 (Ίστρος ο Πάφιος) F57, κ.α. (βλ. και ευρετήρια των τόμων της *ΑΚυΓ*).

β. Οι διαχρονικές επιβιώσεις ή / και αναβιώσεις των οικιστικών μύθων της Κύπρου στην προφορική ή / και στη γραπτή παράδοση: Αναζήτηση μύθων, παραδόσεων, τραγουδιών και άλλων στοιχείων σχετικών με οικιστικούς μύθους που αφορούν στους μυθικούς οικιστές της Κύπρου / Οι αρχαίοι κυπριακοί μύθοι στη νεώτερη κυπριακή λογοτεχνία.

γ. Τοπωνύμια της Κύπρου (με έμφαση στις κατεχόμενες περιοχές) που συνδέονται με τους Αχαιούς οικιστές του νησιού: αρχαίες μαρτυρίες (από γεωγράφους και άλλους) / σχετικές προφορικές διηγήσεις.

7. Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΟΝΗΣΙΛΟΥ: Η διήγηση του Ηροδότου (5.102-116, κυρίως 114) / ο μύθος στην προφορική παράδοση και στη νεώτερη κυπριακή λογοτεχνία. [Βλ. και ανωτέρω Ομάδα Α, αρ. 2. / Μύθοι για άλλα ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ, όπως αυτός της *Παρακυπτούσης* (ανωτέρω 1β), αυτός για τον Αρχέλαο, που αποκαλούνταν *Χώνη* (B4) και τον Δημήτριο που αποκαλούνταν *Λάμια* (*ΑΚυΓ*³ 18: *Δημοχάρης ο Σόλιος* F1), ο μύθος για τον Βούπαλο και την Ελένη (*ΑΚυΓ*³ 15: *Αρχέλαος ο Κύπριος* F1, πβ. *ανωτέρω αρ. 1*), κ.ά.]

6. Η ΔΗΜΩΝΑΣΣΑ, ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΚΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ: B5 [Ανάλογες διηγήσεις για ενέργειες κάποιου που πλήττουν τον ίδιο. Βλ. και τις προτάσεις για αξιοποίηση στο *ΑΑΚΓ*, σελ. 102.]

7. Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑ ΝΑ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΕΙ ΤΗ ΓΗ ΑΠΟ ΤΟ ΒΑΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΛΗΘΙΑΣ ΤΩΝ ΑΣΕΒΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ: A4. [Ανάλογες διηγήσεις, όπως ο Κατακλυσμός της Παλαιάς Διαθήκης. Γενικά: το θέμα της θείας επέμβασης για τιμωρία των ασεβών ανθρώπων.]

Πέρα από τις πιο πάνω διερευνητικές εργασίες (σε έναν κύκλο ή σε ένα επιμέρους θέμα) είναι δυνατόν οι μαθητές/τριες να ανασυνθέσουν τους μύθους που παρουσιάζονται. Ο μύθος μπορεί να δοθεί μέσα από μορφές δημιουργικής γραφής (ποίηση, πεζό) σε

συνδυασμό με την απόδοσή του με ζωγραφικές παραστάσεις ή ακόμα και με τον εμπλουτισμό της όλης εργασίας με μουσική, εμπνευσμένη από την αρχαία μουσική και τα αρχαία ελληνικά όργανα.

Η θεματολογία του Διαγωνισμού για κάθε μία από τις παραπάνω ομάδες είναι δυνατόν να προσαρμοστεί ανάλογα με την περιοχή που βρίσκεται το σχολείο και το πολιτισμικό του συγκείμενο και περικείμενο, καθώς και από τα ενδιαφέροντα των μαθητών, ανάλογα με την τάξη που βρίσκονται και τα γνωστικά τους αντικείμενα, προκειμένου να δηλώσουν συμμετοχή στον Διαγωνισμό. Η σχετική πρόταση συμμετοχής στον Διαγωνισμό υποβάλλεται μέσω του οικείου σχολείου.